

але й соціуму в цілому. Звідси впливає принцип багаторівневості і єдності мотивації на мікро-, мезо- та макрорівнях українського соціуму.

Література

1. Боковня А. Е. Мотивация – основа управления человеческими ресурсами: теория и практика формирования мотивирующей организационной среды и создания единой системы мотивации компании : [монография] / Боковня Андрей Евгеньевич. – М. : Инфра-М, 2011. – 141 с.
2. Аналитический доклад: украинский характер (Характерные социально-психологические особенности населения Украины) [Электронный ресурс] / А. Ермолаев, А. Левцун, С. Денисенко. – К. : Центр социальных исследований «София», 2011. – Режим доступа : <http://www.sofia.com.ua/page157.html>.
3. 90% украинцев убеждены, что богатые становятся богаче, а бедные – более бедными [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://ubr.ua/ukraine-and-world/events/90-ukraincev-ubejdeny-chno--bogaty-e-stanoviatsia-bogache-a-bednye-bolee-bednymi-issledovanie-86059>
4. Украинцы отмечают ухудшение ситуации в стране во всех аспектах [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://maanimo.com/news/events/33085-ukraincy-otmechayut-uhudshenie-situacii-v-strane-vo-vseh-aspektah>.
5. Комаров Е. И. Измерение мотивации и стимулирования "человека работающего" : [учебное пособие] / Комаров Евгений Иванович ; Акад. нар. хоз-ва при Правительстве Российской Федерации, Фак. инновационно-технологического бизнеса. – М. : РИОР : ИНФРА-М, 2010. – 134 с.

Надійшла 03.09.2011

УДК 33.5 (477)

Н. П. ТАНАСІЄНКО
Хмельницький національний університет

РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

В статті проаналізовано економічну активність населення України протягом 2004–2010 рр., динаміку зайнятості та безробіття населення, стан ринку праці в Україні в 2010 р., економічну активність та рівень безробіття населення за регіонами, виявлено особливості функціонування ринку праці та проблеми його розвитку.

In this article were analysed such problems as the economic activity of population in Ukraine during 2004–2010 years, the dynamics of employment and unemployment, the conditions of job market in Ukraine, the economic activity of population and unemployment rate in the different regions. Many different problems of development the job market were founded too.

Ключові слова: ринок праці, економічна активність населення, зайнятість населення, рівень безробіття.

Актуальність дослідження. Ринок праці являє собою один із трьох основних типів ринку в сучасній економіці поряд із ринком товарів та капіталів. У системі економічних відносин він посідає вагомe місце, забезпечуючи розподіл та перерозподіл трудових ресурсів, створюючи спонукальні стимули для їх використання. Сучасний стан ринку праці формується під впливом економічної ситуації, яка характеризується триваючим спадом виробництва, фінансовою розбалансованістю економіки, недостатнім реформуванням господарського механізму.

Зайнятість – це головна характеристика ринку праці, саме вона визначає соціально-економічний розвиток країни. Ефективною вважається зайнятість, що забезпечує належний дохід, здоров'я, зростання освітнього й професійного рівнів для кожного члена суспільства на основі зростання суспільної продуктивності праці. В сучасних умовах проблема зайнятості набуває нового звучання як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Вирішення її означає створення ефективної економіки, здатної забезпечити соціальний прогрес суспільства.

Проблеми зайнятості населення завжди були в центрі уваги вчених-економістів і управлінців. Вагомий внесок у вирішення проблем зайнятості зробили Бандур С.І., Богиня Д.П., Борецька Н.П., Васильченко В.С., Губерна Г.К., Данюк М.В., Дорофієнко В.В., Заставний Ф.Д., Зайцева К.В., Новикова О.Ф., Оніщенко В.П., Петрова І.Л., Петюх В.М.

Постановка проблеми. Формування ринкових відносин в Україні супроводжується кризовими явищами й викликає глибокі суперечності в сфері відносин праці, що стає перешкодою ефективного суспільного відтворення та обумовлює необхідність досліджень в цьому напрямку, тому в статті проаналізуємо економічну активність населення України, динаміку зайнятості та безробіття населення протягом 2004–2010 рр., розглянемо сучасний стан ринку праці в Україні, проаналізуємо економічну активність та рівень безробіття населення за регіонами, виявимо особливості функціонування та проблеми розвитку ринку праці.

Результати. Розглянемо рівень економічної активності населення України за статтю, віковими групами та місцем проживання протягом 2004–2010 рр., для наочності представимо графічне зображення на рис. 1.

Згідно з даними Державного комітету статистики України, протягом 2004–2010 рр. спостерігалось зростання рівня економічної активності населення з 62,0% в 2004 р. до 63,7% в 2010 р. Рівень економічної активності чоловіків був вищим, ніж жінок, протягом 2004–2008 рр. він зростав з 66,8% в 2004 р. до 69,8% в 2008 р., в 2009 р. знизився до 69,2%, в 2010 р. – зріс до 69,6%. Рівень економічної активності жінок протягом 2004–2006 рр. знизився з 57,6% в 2004 р. до 56,8% в 2006 р., протягом 2007–2010 рр. відбувається його зростання з 57,1% до 58,4%. Рівень економічної активності міського населення нижчий, ніж сільського, в 2004 р. становив 62,3%, в 2005р. знизився до 61,3%, протягом 2005–2006 рр. залишався на цьому рівні, протягом 2007–2008 рр. зріс до 62,4%, в 2009р. – знизився до 61,8%, в 2010 р. – зріс до 62,1%. Рівень економічної активності сільського населення протягом 2004–2010 рр. зріс з 61,2% в 2004 р. до 67,5% в 2010 р.

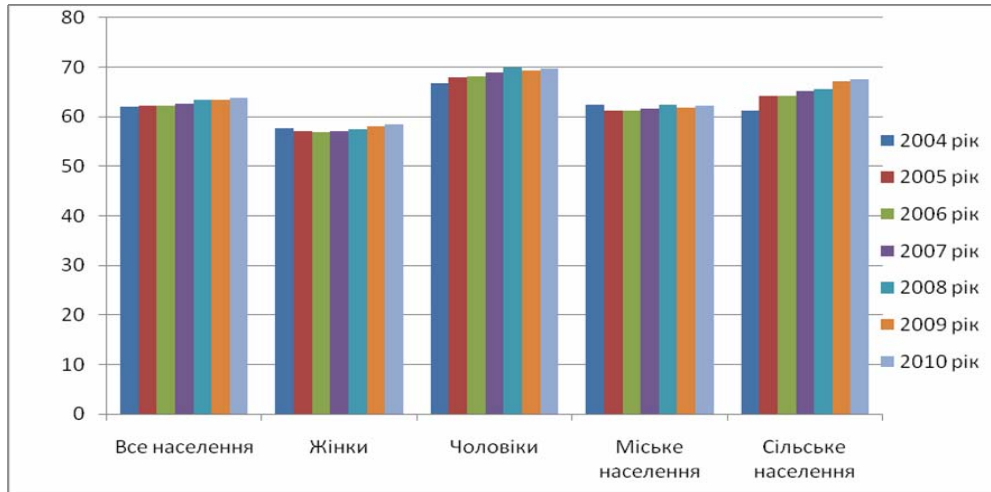

Рис. 1. Рівень економічної активності населення України за статтю, віковими групами та місцем проживання у 2004–2010 рр. [5]

Рівень зайнятості населення – один із найважливіших макроекономічних показників, який впливає на економічний та соціальний розвиток країни. Він визначається ступенем розвитку економіки і відповідно її потребою в робочій силі, статеві-віковою структурою населення, рівнем охорони здоров'я, законодавчо-правовою базою у сфері соціально-трудових відносин.

Рівень зайнятості населення України за статтю, віковими групами та місцем проживання протягом 2004–2010 рр. представлено на рис. 2.

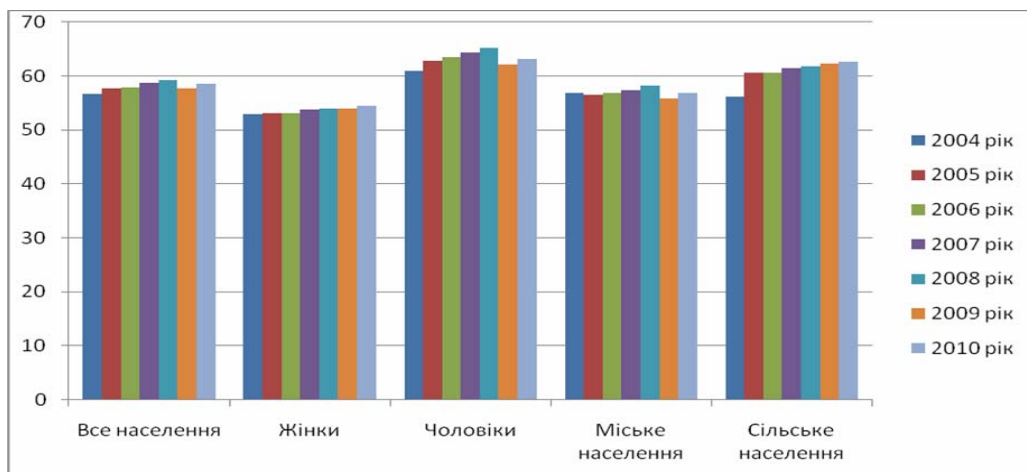

Рис. 2. Рівень зайнятості населення України за статтю, віковими групами та місцем проживання протягом 2004–2010 рр. [5]

Протягом 2004–2008 рр. відбулося зростання рівня зайнятості населення з 56,7% в 2004 р. до 59,3% в 2008 р., в 2009 р. внаслідок негативного впливу фінансово-економічної кризи відбувається зниження показника до 57,7%, в 2010 р. – незначне зростання до 58,5%. Рівень зайнятості чоловіків вищий, ніж жінок, протягом 2004–2008 рр. він зріс з 60,9% в 2004 р. до 65,2% в 2008 р., в 2009 р. – скоротився до 62,1%, в 2010 р. – зріс до 63,1%. Рівень зайнятості сільського населення вищий, ніж міського, протягом досліджуваного періоду зростав з 56,1% в 2004 р. до 62,7% в 2010 р.

Згідно даних Державного комітету статистики України, з 2004 року до 2007 року рівень безробіття поступово скорочувався, так якщо в 2004 році рівень безробіття працездатного населення становив 8,6%, то в 2007 році – 6,4%. Починаючи з 2008 року, внаслідок негативного впливу фінансово-економічної кризи на стан ринку праці активізувалися процеси вивільнення працівників через зменшення обсягів виробництва, передусім, у металургійній і хімічній промисловості, будівельній галузі, обсягів надання послуг у фінансовій сфері, інших сферах економіки, тому рівень безробіття незначно зріс до 6,36% проти рівня 2007 року. В 2009 році в умовах підвищеної фінансової напруги рівень безробіття зростає і становить 8,84%. В 2010 році відбувається зменшення рівня безробіття на 0,74% і становить 8,1%.

Протягом 2009 року спостерігалась поступова стабілізація на ринку праці, що характеризувалося зниженням рівня зареєстрованого безробіття, зменшенням навантаження на вільні робочі місця. Водночас попит на робочу силу залишався на невисокому рівні внаслідок низької економічної активності. Зокрема, чисельність працівників, які працювали в режимі скороченого робочого дня (тижня), збільшилась в 1,7 рази порівняно з 2008 роком, а чисельність працівників, які знаходились в адміністративних відпустках – в 1,5 рази. Така ситуація зумовлена скороченням порівняно з 2008 роком на 25,6% чисельності вибулих внаслідок плинності кадрів і прийнятих на вакантні робочі місця.

В 2010 р. ситуація на ринку праці починає дещо стабілізуватися. Загальний стан ринку праці в Україні в 2010 році проаналізуємо за допомогою статистичних показників (табл. 1).

Таблиця 1

Показники ринку праці в Україні в 2010 році [5]

	Всього у віці 15–70 років, тис.	У тому числі за віковими групами, років					
		15–24	25–29	30–39	40–49	50–59	60–70
Рівень економічної активності населення, %							
Усе населення	63,7	40,5	79,9	84,7	84,6	64,7	24,1
за статтю							
жінки	58,4	35,2	70,9	80,1	83,7	58,0	22,1
чоловіки	69,6	45,6	88,6	89,4	85,6	73,1	27,1
за місцем проживання							
міські поселення	62,1	36,9	80,7	85,5	84,5	62,4	15,8
сільська місцевість	67,5	48,4	77,5	82,7	84,9	70,5	41,3
Рівень зайнятості, %							
Усе населення	58,5	33,5	72,0	78,1	78,9	61,3	24,1
за статтю							
жінки	54,4	29,3	65,2	74,6	78,6	55,8	22,1
чоловіки	63,1	37,4	78,6	81,6	79,2	68,1	27,1
за місцем проживання							
міські поселення	56,8	29,4	72,4	79,0	78,7	58,9	15,8
сільська місцевість	62,7	42,3	71,0	75,8	79,4	67,1	41,3
Рівень безробіття (за методологією МОП), % до економічно активного населення							
Усе населення	8,1	17,4	9,9	7,8	6,8	5,3	0,0
за статтю							
жінки	6,8	16,7	8,1	6,8	6,0	3,9	-
чоловіки	9,3	17,8	11,2	8,7	7,6	6,8	0,1
за місцем проживання							
міські поселення	8,6	20,2	10,3	7,6	6,9	5,6	0,1
сільська місцевість	7,1	12,6	8,4	8,3	6,5	4,8	-

Згідно з статистичними даними, рівень економічної активності населення в Україні віком 15–70 років в 2010 році становив 63,7%. Найвищий він у населення віком 30–39 (84,7%) та 40–49 років (84,6%). В цих групах відповідно високими є показники як за статевим розподілом, так і за розподілом за місцем проживання.

Рівень зайнятості населення України в 2010 році становить 58,5%. Рівень зайнятості чоловіків вищий, ніж жінок, становить відповідно 63,1% та 54,4%.

Рівень безробіття найвищий серед молоді віком 15–24 років, найнижчий – серед осіб віком 50–59 років. Рівень безробіття чоловіків (9,3%) вищий, ніж жінок (6,8%). Кількість зареєстрованих безробітних на 1 січня 2011 р. становила 544,9 тис. осіб, або 30,7% всіх безробітних працездатного віку, визначених за методологією МОП [5].

Проаналізуємо економічну активність населення за регіонами [5]. Протягом 2008–2010 рр. економічна активність населення України скорочується з 22397,4 тис. осіб в 2008 р. до 22051,6 тис. осіб в

2010 р. Статистичні дані свідчать, що найвищі показники економічної активності відмічаються у Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Львівській, Одеській, Харківській областях та м. Києві, найнижчі – у Волинській, Тернопільській, Чернівецькій областях та м. Севастополі.

Протягом досліджуваного періоду економічна активність населення зростає у Рівненській області з 524,3 тис. осіб в 2008 році до 532,0 тис. осіб в 2010 році (на 4,1 тис. осіб в 2009 році, на 3,6 тис. осіб в 2010 році); у Тернопільській області – з 466,0 тис. осіб в 2008 році до 482,1 тис. осіб в 2010 році (на 9,9 тис. осіб в 2009 році, на 6,2 тис. осіб в 2010 році). В усіх інших областях немає чіткої тенденції до зростання економічної активності населення.

Розглянемо рівень безробіття населення України за регіонами протягом 2008–2010 рр. [5]. В 2009 році рівень безробіття населення України віком 15–70 років зріс на 2,4% порівняно із 2008 роком, в 2010 році – скоротився на 0,7%. Протягом 2008–2009 рр. відбулося зростання рівня цього показника у всіх без винятку регіонах України. Протягом 2009–2010 рр. відбулося його скорочення в усіх областях України. Найнижчий рівень безробіття в 2010 році спостерігався у Одеській області (6,1%) та м. Києві (5,8%), найвищий – у Рівненській області (11,4%). Слід мати на увазі, що поряд з фактичним безробіттям існує і приховане безробіття, що ще більше деформує суспільну форму праці в Україні.

Серед зайнятого населення віком 15–70 років кожен п'ятий працював у сільському господарстві або промисловості, кожен шостий – у торгівлі; ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Найбільший приріст зайнятого населення спостерігався у торгівлі (на 5,8%), наданні комунальних та індивідуальних послуг; діяльності у сфері культури та спорту (2,1%) та державному управлінні (1,7%).

Кризовий стан економіки обумовлює зміни галузевої структури зайнятості. Сучасна економічна криза в Україні обумовила абсолютне і відносне скорочення зайнятості. При цьому значне скорочення кількості зайнятого населення відбулося у сільському господарстві (на 10,8%), фінансовій діяльності (на 4,3%) та промисловості (на 2,7%) [5].

Сучасний стан українського ринку праці характеризується наявністю певних проблем. Через низьку мотивацію до трудової діяльності, недостатню конкурентоспроможність на ринку праці, відсутність відповідних професійних навичок протягом усього періоду ринкових трансформацій має місце масштабне безробіття серед молоді, особливо серед випускників навчальних закладів. Внаслідок безробіття відбувається знецінення, недовикористання людського потенціалу суспільства, погіршується якість життя безробітних та членів їх родини, збільшуються витрати суспільства й індивіда на відновлення чи зміну професійного статусу й рівня продуктивності праці.

Значним є дисбаланс між попитом на робочу силу і професіями, що здобуває молодь у професійно-технічних і вищих навчальних закладах. В 2010 році не задовольнявся попит на верстатників, електро- і газозварювальників, будівельників, інженерів-механіків та інженерів-технологів, з одного боку, та виник надлишок юристів, економістів, бухгалтерів, фінансистів, з іншого.

Актуальною являється проблема невідповідності робочої сили вимогам нового етапу розвитку, якому притаманні поширення нових технологій, що використовуються в усіх галузях виробничої діяльності. На сьогодні на підприємствах використовують ту робочу силу, яка була підготовлена в умовах попередньої системи виробничих відносин, значна частина якої – особи передпенсійного віку. Така робоча сила не відповідає вимогам сучасного етапу розвитку. До того ж кожен працюючий проходить перепідготовку один раз у 12 років, тоді як західноєвропейський стандарт – один раз у три роки [4].

Негативно впливає на структуру робочих місць і зайнятість населення деформована структура експорту. У результаті тривалої сприятливої кон'юнктури металу на світових ринках та багаторічного зниження реального курсу гривні в структурі українського експорту в 2010 р. переважала первинна і проміжна продукція, перш за все, чорних металів (32,3%), тоді як доходи від експорту машин, устаткування і приладів, транспортних засобів у загальній структурі експорту становили лише 17,3% [5].

Деформована структура економіки, високий податковий тиск і низька заробітна плата спричинили масштабний тіньовий ринок праці. В умовах фінансово-економічної кризи тінізація економіки набула тотального характеру. За оцінками Міністерства економіки України, рівень тіньової економіки в 2009 р. досягав 36% і вперше за останні роки вийшов за межі порогового значення (не більше 30% від ВВП). За оцінками Світового банку й вітчизняних учених, Україна має найбільший неформальний сектор, який перевищує 50% офіційного ВВП [2, с. 188]. Приблизно такими масштабами вимірюється тіньова зайнятість. Найбільш поширеною є неформальна зайнятість у сільському господарстві (понад 70%), торгівлі, будівництві, послугах з ремонту, громадському харчуванні.

Громадяни, які працюють в тіньовому секторі економіки, повністю залежать від роботодавця та позбавлені захисту на випадок непрацевдатності, приречені на мізерну пенсію в майбутньому.

Ще однією проблемою є вкрай низька ціна робочої сили. Середня заробітна плата в Україні є найнижчою серед європейських країн, що утворилися на терені колишнього Радянського Союзу та інших постсоціалістичних країн. В еквіваленті євро середня заробітна плата в Україні менша, ніж в Угорщині в 3,8 рази, в Естонії й Польщі – в 3,6 рази, в Росії й Румунії – в 2 рази, в Болгарії – в 1,1 рази.

За рівнем добробуту громадян Україна посіла передостаннє місце серед 40 європейських держав. Згідно зі звітом "Global Wealth 2010" швейцарського банку "Credit Suisse", середній розмір статку

громадянина України становить 2,7 тис. дол., що лише на 200 дол. більше, ніж у найбіднішій державі Європи – Молдові.

За даними “Credit Suisse”, серед сусідів найбагатшими виявилися громадяни Польщі, середній статок яких становить 28,6 тис. дол., Угорщини (26,6 тис. дол.) і Румунії (12,4 тис. дол.). Українці виявилися біднішими за грузин, середній статок яких становить більше 13 тис. дол., китайців (більше 17 тис. дол.) і турків (майже 25 тис. дол.). Частка бідних в Україні становить 27% [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, основними тенденціями, що були притаманні ринку праці в 2010 році порівняно з 2009 роком, являються збільшення рівня зайнятості населення у віці 15–70 років з 57,7 % до 58,5%, зменшення серед економічно активного населення працездатного віку рівня безробіття (за методологією МОП) з 8,8% до 8,1%, рівня зареєстрованого безробіття з 4,1% до 2,4%; зменшення серед безробітних (за методологією МОП) частки вивільнених з економічних причин з 45,5% до 39,0%; збільшення кількості вільних робочих місць на 4,6%; зростання навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце, вакантну посаду з 8 до 9 осіб; зростання рівня працевлаштування незайнятого населення за допомогою державної служби зайнятості з 25,7% до 34,8%; зростання рівня прийому робочої сили з 10,8% до 11,7% та зменшення рівня вибуття з 14,1% до 12,3%.

При проведенні державної політики у сфері зайнятості пріоритетними мають стати створення нових робочих місць, забезпечення державного захисту соціальних прав працівників, підвищення якості та вдосконалення професійної компетентності робочої сили, гідна оплата праці. Вихід економіки з кризи, її подальший розвиток мають здійснюватися не за рахунок посилення експлуатації найманих працівників і очікування покращення кон'юнктури на зовнішніх ринках, а на підставі створення умов для продуктивної зайнятості.

Література

1. Кондрат І.Ю. Тіньова економіка: сутність та сучасний стан в Україні / І.Ю. Кондрат, Т.П. Миндюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 186–190.
2. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : національна доповідь / [заг. ред. В.М. Гейця]. – К. : НВУ НБУВ, 2009. – 687 с.
3. Україну признали одной из самых бедных стран Европы // Вісник прес-служби УПУ – 2010. – № 111. – С. 69–70.
4. Харазішвілі Ю. Методичний підхід до оцінки тіньової зайнятості в Україні / Ю. Харазішвілі // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 16–28.
5. <http://ukrstat.gov.ua/>

Надійшла 03.09.2011

УДК 65.24.6

Е. В. МЕЩЕРЯКОВА

Поволжский государственный университет сервиса, Россия

Н. Б. РЫСЕВА

Тольяттинский филиал Института коммерции и права г.о. Тольятти, Россия

ВЛИЯНИЕ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ НА ТРУДОВЫЕ РЕСУРСЫ

Мировой финансово-экономический кризис достаточно серьёзно повлиял на социально-экономическую ситуацию в России и отчётливо проявил те проблемы, которые уже существовали в российской экономике, а, следовательно, отражались и на функционировании рынка труда на протяжении последних десятилетий. Статья посвящена проблемам использования трудовых ресурсов и демографической ситуации в России.

The global financial and economic crisis seriously affected the socio-economic situation in Russia and clearly showed the problems that already existed in the Russian Economy, and, therefore, were reflected in the functioning of the labor market over the past few decades. Article deals with problems of labor utilization and the demographic situation in Russia.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, занятость, демографическая ситуация, трудоспособное население, рынок труда.

Постановка проблеми. В настоящее время в области использования трудовых ресурсов главной задачей является обеспечение эффективности занятости населения, повышение качества и конкурентоспособности рабочей силы. Эффективность любой человеческой деятельности, в чем бы она ни состояла, в определяющей степени зависит от участвующих в ней людей. В XXI в. процессы глобализации, стремительный рост объема информации, технологический прогресс наряду с условиями неопределенности и риска предъявляют новые требования к использованию трудовых ресурсов.

Изложение материала исследования. Человек является активным участником и фактором производства. Изучение системы показателей состава, движения, воспроизводства и эффективности